

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ КИЇВМІСЬКРАДИ
(КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ)
КИЇВСЬКЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
(КИЇВСЬКА МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК)

відділення: української філології та мистецтвознавства

секція: мистецтвознавство

базова дисципліна: українська мова та література

«ПОВОДИР» І «ПЛЕМ'Я» ЯК ВІДРОДЖЕНА ВІРА В УКРАЇНСЬКЕ КІНО

РОБОТУ ВИКОНАЛА:
кандидат у дійсні члени МАН
Тодосієнко Євгенія Олександрівна
09 березня 2000 р.
учениця 10-А класу
школи І-ІІІ ступенів № 225
Оболонського району м.Києва;
домашня адреса
контактні телефони (домашній,
мобільний)
електронна адреса
науковий керівник: Брюховецька
Лариса Іванівна, заслужений
працівник культури України,
національний університет «Києво-
Могилянська академія», старший
викладач кафедри культурології,
головний редактор журналу «Кіно-
театр»; контактний телефон
педагогічний керівник:
Бабіч Тетяна Віталіївна,
школа І-ІІІ ступенів № 225,
учитель художньої культури,
контактний телефон

«ПОВОДИР» І «ПЛЕМ'Я» ЯК ВІДРОДЖЕНА ВІРА В УКРАЇНСЬКЕ КІНО

ТЕЗИ

«Поводир» і «Плем'я» як відроджена віра в українське кіно.

Тодосієнко Євгенія Олександрівна; 10-А клас; школа I-III ступенів №225; Оболонський район; педагогічний керівник: Бабіч Тетяна Віталіївна; школа I-III ступенів № 225; учитель художньої культури.

У **першому розділі**, дослідивши витоки українського кіно, можна зробити висновки, що вітчизняний кінематограф славиться талановитими митцями, які незважаючи на економічні та політичні проблеми, створювали фільми, якими варто пишатися.

У **другому розділі**, проаналізувавши досягнення сучасного кінематографу, зокрема фільмів «Поводир» і «Плем'я», можна з упевненістю сказати, що українське кіно відроджується. Про це свідчать численні позитивні відгуки кінокритиків та світові нагороди, якими були відзначені ці стрічки.

Метою роботи є виявлення етапів розвитку вітчизняного кіномистецтва, визначення головних проблем виробництва українських фільмів, детальне ознайомлення з екранними творами, які утворюють фонд українського мистецтва та сприяння національної свідомості для підтримання власного кіновиробництва.

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що український кінематограф досягає нового етапу, створюючи фільми, що досягають світового визнання, викликаючи інтерес до історії та культури нашої Батьківщини.

Завдання роботи полягає в аналізуванні розвитку українського кіномистецтва, основних теоретичних напрацювань в цій галузі.

Висновки: для того, щоб вітчизняне кіномистецтво продовжувало розвиватися, йому потрібні не тільки талановиті митці, але й українські глядачі, які підтримують виробництво власних фільмів, віддаючи перевагу вітчизняним стрічкам та розповсюджуючи ідею «Дивись українське!».

Отримані результати: дослідивши витоки українського кіно та сучасний кінематограф, можна прийти до висновку, що українське кіно не тільки відроджується, але й користується шаленим успіхом у світі. Це дає надію на те, що українське кіно житиме.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1	
Українське кіно: від зародження до сучасності	
1.1. Витоки українського кіно.....	5
1.2. Українське поетичне кіно. Період (1960-х – 1990-х рр.).....	9
1.3. Криза кіномистецтва та сучасне кіно в Україні.....	13
Розділ 2	
Фільми «Поводир» і «Плем'я» як крок до ренесансу українського кінематографу	
2.1. Історія створення.....	15
2.2. Робота знімальних груп.....	18
2.3. Оцінка світовою спільнотою.....	20
Висновки.....	22
Список використаних джерел.....	23

ВСТУП

Кіно – синтетичне за своєю природою, адже поєднує елементи літератури, театру, живопису, музики, хореографії. Цей вид мистецтва володіє власними специфічними засобами та прийомами, зокрема: ракурсом (кут зору кінокамери), зміною планів (загальний, середній та великий), монтажем, що об'єднує окремі кадри у логічній послідовності та дає змогу передати емоційне й психологічне напруження епізоду.

На сьогодні існує безліч українських фільмів, які варто подивитись та поцікавитись відгуками кінокритиків. Однак, є й такі сучасні фільми, які не були проаналізовані, адже тема відродження українського кіномистецтва ще не була науково осмислена, в чому і полягає **новизна** моєї роботи.

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що український кінематограф досягає нового етапу, створюючи фільми, що досягають світового визнання, тим самим викликаючи інтерес до історії та культури нашої Батьківщини.

Метою моєї роботи є виявлення етапів розвитку вітчизняного кіномистецтва, визначення головних проблем виробництва українських фільмів, детальне ознайомлення з екранними творами, які утворюють фонд українського мистецтва та сприяння національної свідомості для підтримання власного кіновиробництва.

Завдання роботи зумовлюється аналізом розвитку українського мистецтва, специфіки і природи кіно, основних теоретичних напрацювань в цій галузі.

Об'єктом дослідження є український кінематограф від зародження до сучасності.

Предмет дослідження: фільми «Поводир» Олеся Саніна та «Плем'я» Мирослава Слабошпицького.

Практичне значення: робота може знадобитися всім, хто цікавиться українським кінематографом, зокрема сучасним; матеріали дослідження можуть бути використані на уроках художньої культури та на позакласних заходах.

РОЗДІЛ 1

Українське кіно: від зародження до сучасності

1.1. Витоки українського кіно

Кіномистецтво – галузь художньої творчості, сфера здійснення творчого пошуку та творчої самореалізації особистості. Кіно, що виникло як виробнича галузь, із часом набуло ідеологічного значення. За певних умов кіномистецтво перетворилося на засіб донесення важливих ідей в художньо-образній формі, на засіб потужного впливу на людські маси. Кіномистецтво є глибоко вкоріненим у соціальне життя людства, тому вивчення історії мистецтва українського кіно без огляду на соціально-політичні та загально-культурні аспекти не можливе, адже розвиток українського кіно, якому на сьогодні більше ніж сто років, відбувався на тлі суперечливих подій.

Передісторія українського кінематографу починається з 90-х років XIX ст., коли багато досвідчених і допитливих українських художників-фотографів наполегливо і небезуспішно працювали над тим, щоби створити «рухливі світлини». У 1893 році головний механік *Одеського Новоросійського університету Йосип Тимченко* винайшов і сконструював прототип сучасного кінознімального апарату та апарату для кінопроекції. Тоді ж він здійснив перші в світі кінозйомки – зафільмував вершників і метальників списів. Із 7 листопада до 20 грудня 1893 року ці дві стрічки, «*Верхогони-кавалеристи*» та «*Метальник спису*», демонструвалися в готелі «Франція» в Одесі.

У вересні 1896 року в Харкові фотограф *Альфред Федецький* зняв кілька хронікальних сюжетів. А вже в грудні *Альфред Федецький* влаштував кіносеанс у Харківському оперному театрі. У Львові 13 вересня 1896 року розпочались регулярні кіносеанси французьких фільмів у *Пасажі Гаусмана*, що тривали декілька днів.

Говорячи про художнє кіно, варто зауважити, що перший український повнометражний фільм «*Запорізька січ*» було знято 1911 року *Данилом Сахненком*. Перші українські фільми пов'язані з діяльністю українського національного театру,

корифеї якого вбачали в кіно важливий засіб популяризації сценічної творчості. Ще в 1909 - 1910 рр. *Данило Сахненко* разом із відомим майстром сцени *Миколою Садовським* зняли такі популярні спектаклі, як «*Наталака Полтавка*» *Івана Котляревського*, «*Наймичка*» *Івана Карпенка-Карого* і «*Богдан Хмельницький*» *Миколи Старицького*, в яких брали участь видатні українські артисти *Марія Заньковецька*, *Іван Мар'яненко*, *Любов Ліницька* та інші актори групи *Миколи Садовського*. Великий успіх мали фільми, зняті актором і кінорежисером *Олексієм Олексієнком* за водевілями *Миколи Старицького* та *Івана Котляревського*. Проте український письменник *Микола Бажан* зазначав, що «переробки ці бувають погані, що ми маємо часто-густо просто погану кінематографію... Перейти з поля одного мистецтва до поля іншого... це значить дещо загубити, але й дещо придбати. Безумовно, придбати можна лише тоді, коли кінематографія є мистецькою кінематографією, а не накручуванням плівки» [5, 49].

Однак, *Марія Заньковецька* писала: «Я вірю в майбутнє рідного народу, я вірю, ні – я певна, що свобідний геній цього народу створить нове, вільне мистецтво, яке перебуватиме в глибокому органічному зв'язку з інтересами народних мас, сприятиме їх розвитку всебічному, їхній боротьбі за краще майбутнє, за красиву духовно і сильну людину» [5, 59].

Після цього кінематограф почав активно розвиватися. 1922 року було засновано *Всеукраїнське фотокіноуправління*, якому вдалося реконструювати одеське і ялтинське підприємства, а 1928 року ввести в дію *Київську кінофабрику* – одну з найбільших та найсучасніших на той час у світі.

Перший фільм кіностудії – «*Ванька і Месник*» режисера *Акселя Лундіна* та оператора *Андрія Майнса*. З початком зйомок перших же фільмів студія зажила повноцінним творчим життям. На кіностудію прийшли талановиті, уже досвідчені майстри екрану: режисери – *Олександр Довженко*, *Арнольд Кордюм*, *Павло Долина*, *Леонід Луков*, *Іван Кавалерідзе*, *Фавст Лопатинський*, *Ігор Савченко*; оператори – *Данило Демуцький*, *Юрій Єкельчик*, *Микола Топчій*, *Йозеф Рона*, *Іван Шеккер*, *Олексій Панкратьєв*; літератори – *Микола Бажан*, *Олександр Корнійчук*, *Гордій Брасюк*. Це одразу ж позначилося на кількості і якості творів, розмаїтті жанрів.

Однак уже в 1930 році виникли агітаційно-пропагандистські фільми, для яких характерно: відсутність сюжету, схематизм образів, зовнішня тенденційність, жанрова неформленість.

Такі фільми виникли як твори, призначені спочатку з пропагандистською метою. Це була форма словесної (але не образної) агітації засобами кіно за індустріалізацію та колективізацію народного господарства.

«...Завойовуючи радянського глядача, охоплюючи все ширші і ширші його верстви, український радянський фільм не може замкнутись у вузьке коло лише національних тем. Виходячи із форми національної, він є зачинателем інтернаціональної культури трудящих, він є зброєю в їхніх руках», – так писав один із провідних кінокритиків тих років *Микола Бажан* [5, 50].

Проти практики агітпропфільмів виступив *Олександр Корнійчук*, який працював тоді редактором Одеської кінофабрики. «Художні фільми, – писав він у журналі «Кіно», – мусять мати глибоке, проблемне значення, типу «Землі, «Арсеналу» [2, 10]. Саме «*Арсенал*» був першою роботою *Олександра Довженка* на Київській кінофабриці, присвяченою робітничому повстанню проти Центральної Ради, яка була сповнена ще виразнішою метафоричністю, художнім узагальненням екранних образів. А «*Земля*» стала шедевром світової кінокласики. У Європі фільм мав неабиякий успіх. Після прем'єри в Берліні про *Олександра Довженка* з'являється 48 публікацій, у Венеції італійські кінематографісти називають його «Гомером кіно». «Коли побачиш цей фільм, то відпадає можливість говорити про розподіл фільмів на документальні та ігрові, тому що глядач мимохіть відчуває документальність цієї стрічки», – говорив присутній на одному з перших її переглядів голландський кінорежисер-документаліст *Йорис Івенс* [2, 20].

1930 рік став ще й початком звукового кіно в Україні. Саме тоді з'являється перший звуковий фільм – документальна стрічка *Дзиги Вертова* «*Симфонія Донбасу*», а наступного року глядачі почули голоси акторів у художньому фільмі *Олександра Соловйова* «*Фронт*».

До найбільших досягнень звукового кіно слід віднести кінотвори третього напрямку, зокрема фільми «*Іван*» та «*Коліївщина*». В цих картинах використано

образну народну мову, із екрана звучить народна українська музика, яка вже мала драматургічну функцію і поглиблювала художнє розкриття національного характеру українського народу.

Однак, за часів Другої світової війни українське кіно, частково евакуйоване на схід, було переважно підпорядковане ідеологічним завданням воєнної доби. Разом із тим, у цей час були зняті й справжні кіношедеври. До них можна віднести фільм *«Райдуга» Марка Донського* за сценарієм *Ванди Василевської*, який з надзвичайною художньою силою передає трагедію окупованого фашистами українського села.

Перші повоєнні роки були дуже обмеженими у плані випуску фільмів. Різке скорочення виробництва фільмів негативно позначилось на розвитку кіномистецтва. Більше того, це примусило багатьох досвідчених кінематографістів кинути кіновиробництво.

Проте вже в другій половині 1950-х років українська кінопродукція починає стрімко зростати. З'являються фільми, які досі користуються великим глядацьким успіхом: *«Весна на Зарічній вулиці»* (1956, режисери *Марлен Хуцієв* і *Фелікс Миронер*), *«Спрага»* (1959, *Євген Ташков*), *«Іванна»* (1960, *Віктор Івченко*), *«Сон»* (1964, *Володимир Денисенко*) *«За двома зайцями»* (1961, *Віктор Іванов*). Стрічка *«За двома зайцями»* взагалі стала безсмертною – значною мірою завдяки таланту виконавців головних ролей – *Маргарити Кринициної* та *Олега Борисова*. В оригіналі фільм був знятий українською мовою, але через російськомовну політику Радянського Союзу дубльований російською.

Але, відзначаючи професіональне зростання окремих майстрів, створення цікавих фільмів, необхідно все ж визнати, що якісний стан українського кіномистецтва в цілому залишав бажати кращого.

1.2. Українське поетичне кіно. Період (1960-х – 1990-х рр.)

Особливе зацікавлення викликає кіно, що звертається до загадкової сфери ідей, образів, уявлень, мотивів. Які відіграють важливу роль у формуванні свідомості, як «загальнолюдської», так і національної.

Одним із таких фільмів стала стрічка *Сергія Параджанова «Тіні забутих предків»*, яка була задумана як екранізація, але цій картині судилась інша доля – вивести український кінематограф із творчого безсилля, стати початком і стимулом для нових, мистецьки вартісних фільмів. Завдяки режисеру *Сергію Параджанову*, оператору *Юрію Ілленко*, художнику *Георгію Якутовичу*, композитору *Мирославу Скорику*, акторам *Івану Миколайчуку*, *Ларисі Кадочниковій*. Юрій Ілленко через 24 роки по тому писав: «Не знаю, як йому вдалося зібрати таку знімальну групу – не просто односторонній, а людей, які воювали за ідею, за фільм, за майбутнє. Які воювали люто, на смерть. Для мене, молодого тоді митця, це був урок відкриття правди. Досі вважаю атмосферу, що панувала в групі Параджанова, єдино нормальною. Тоді в мене і склалося уявлення, як все ж таки робиться мистецтво, як народжується щось зовсім невловиме, непередбачуване, те, що лишається за межею людських знань» [4, 6]. Вплив цього фільму на подальший розвиток українського кіно важко переоцінити. «*Тіні забутих предків*» не тільки отримали 39 міжнародних нагород та 28 призів на кінофестивалях, а й стали маніфестом цілого напрямку, який отримав назву «*поетичного кінематографа*».

Поетичне кіно – це кіно, у якому панує художній образний світ, побудований на метафорах, гіперболах, паралелях і асоціаціях. Формується під знаком української поезії та поетичної прози, представляє традиції національної культури.

Роль окремого символічного складника виконують декорації – простір дії, що також створює емоційне тло твору, формує у своїй сфері його сприйняття. Такий характер має занесене піском село у «*Криниці для спраглих*», що за задумом *Юрія Ілленка*, мало підкреслити контраст між традиційним образом українського села та його реальним станом. У фільмі використовується «*flashback*» – зображальний прийом, який надає розповіді більшої свободи і гнучкості,

дозволяючи порушувати хронологічну послідовність. Послідовність подій тоді будується не на хронологічному, а на причинному зв'язку.

«Для екранізації я беру не довільний твір літератури, а той, за допомогою якого я можу висвітлити ті проблеми сучасності, що мене хвилюють... мені найбільше хотілось би проникнути у глибинну суть таких людських цінностей, як почуття патріотизму, любов до землі, в яку вросли корінням... людина може розпізнавати справжнє у житті, якщо змалку навчиться цінувати землю, на якій народилася», – говорив *Леонід Осика* [8, 82]. Саме тому він і звернувся до проблеми еміграції селянства на початку ХХ ст. у своєму фільмі «*Камінний хрест*», котрий на кінофестивалі православного кіно «*Золотий Витязь*» у 1995 році був удостоєний найвищою нагородою.

Проте політика Радянського Союзу суперечила національним ідеям українського поетичного кіно. У роки «застою» воно було визнане архаїчним та відірваним від життя, а задля витіснення зайвого патріотизму почалося активне переслідування українських режисерів. Через ідеологічну цензуру заборонили до показу такі українські кінострічки, як фільм *Володимира Денисенка «Совість»*, мелодраматичну стрічку *Кіри Муратової «Довгі проводи»*. Однак саме *Кіра Муратова* стала володаркою спеціального призу *Берлінського кінофестивалю*, а за великий особистий внесок у світову культуру вона (єдина з кінорежисерів України) удостоєна російської незалежної премії «*Тріумф*». Також був заборонений фільм *Юрія Ілленка «Вечір на Івана Купала»* (1968), а «*Білий птах з чорною ознакою*» (1971) зазнав значної цензури. Актор *Іван Миколайчук*, який зіграв у ньому головну роль, як згадує його сестра, казав так: ««Білий птах...» – то не птах, а лишень тулуб з нього лишився. А всі крила йому пообрубувано. Мали бути дві серії цього фільму і того нема, багато обрізали, лишили тільки політично вигідні сюжети» [8, 28].

Деякі українські режисери завдяки своїй сильній творчій особистості все ж не опускали рук і пробивалися через весь бюрократизм радянського кіно. Так, режисер і актор *Леонід Биков* у 1972 році зняв драматичний військовий фільм «*В бій ідуть одні «старики»*», який отримав першу премію на *VII Всесоюзному*

кінофестивалі в Баку за виконання головної ролі, виконавцем якої був сам *Леонід Биков*.

У 70–80-ті роки ХХ ст. розквіт переживало українське *неігрове кіно* – випущена серія науково-популярних фільмів про тварин та про можливості людського організму режисера *Фелікса Соболева*. Також процвітало українське анімаційне кіно *Давида Черкаського* «*Пригоди капітана Врунгеля*» та «*Крила*», *Леоніда Зарубіна* «*Солом'яний бичок*», *Володимира Гончарова* «*Чумацький шлях*». А популярним навіть сьогодні залишається серіал режисера *Володимира Дахна* «*Як козаки...*».

За часів «перебудови» створюється багато фільмів, присвячених гострій соціальній проблематиці, – «*Астенічний синдром*» *Кіри Муратової* (1989), «*Бич Божий*» *Олега Фіалка* (1988), «*Розпад*» *Михайла Белікова* (1990) та інші. Фільм *Юрія Іллєнка* «*Лебедине озеро. Зона*» (1989) здобув широкий міжнародний успіх, ставши своєрідною антитоталітарною кіноемблемою.

1.3. Криза кіномистецтва та сучасне кіно в Україні

Кіно – це мистецтво й індустрія водночас, і тому його розвиток нерозривно пов'язаний не тільки зі станом культури, а й зі станом економіки країни. Пишучи про кіно 90-х років, не можна оминати економічної ситуації в Україні цих років.

Пік кіновиробництва 90-х припадає на 1991-1992 роки. Тоді, як говорив *Василь Цвіркунов* (колишній директор кіностудії імені О. Довженка): «знімати кіно почали всі. Помічники режисерів, асистенти, піротехніки. Їхню продукцію можна порівняти з фотографіями любителя до родинного альбому.» Натомість у другій половині 90-х знімається лише 4-6 художніх фільмів на рік, що пов'язано зі скороченням державного фінансування кіногалузі. Державний бюджет на розвиток кіногалузі послідовно не виконувався: «96-го профінансували кіновиробництво на 67,8% від запланованої бюджетної суми, 97-го – на 45,2%, 98-го – на 27,2 %, а 99-го уряд *Пустовойтенка* і зовсім поставив рекорд, відзначившись цифрою 14,4%» [7, 15].

Стрімка інфляція 1993-1996 років підірвала економіку остаточно, дала простір для наживи корумпованим грабіжникам. Все це позначалося і на кіногалузі. Робота над фільмом ставала подвигом для окремого індивіда.

Ті ж інвестори та меценати, які таки наважувалися вкласти гроші в українські проекти, орієнтувалися, у першу чергу на відомих режисерів, які могли привернути їхню увагу попередніми роботами, натомість молодь могла сподіватися лише на мізерне державне фінансування. Поза цим оглядом залишається також співпраця з іншими пострадянськими країнами.

Одним із перших українських режисерів, хто почав докладати зусиль до пошуку іноземних партнерів, був *Юрій Ілленко*. Наприкінці 80-х років він знайомиться з американцем українського походження *Вірком Балеєм* – композитором, спеціалістом з українського кіно, театру та музики. Фільми *Ілленка* справили враження на *Балея* і він допоміг тому потрапити на міжнародний кінофестиваль у Сан-Франциско, здійснити невелику подорож по США та Канаді в 1987 році.

Згідно з даними Європейської аудіовізуальної обсерваторії, фільми спільного виробництва мають більший успіх: за період 2001-2007 рр. їх переглянуло в 2,7 раза більше глядачів, ніж фільми, зняті європейськими країнами самостійно.

Наприкінці 1990-х років в українських кінематографістів після семи років стагнації кіновиробництва і витіснення з прокату українських фільмів не залишилося ілюзій щодо майбутнього.

Покоління, яке прийшло в українське кіно у 2000-х, з'явилося всупереч тотальності ринку, переповненого іноземним товаром. 2000-й рік прославив українських акторів, які представили свій талант у закордонних кінофільмах. Надзвичайною подією для українців був вихід історичного фільму польського режисера *Єжи Гофмана «Вогнем і мечем»*. В ньому зіграв славетний актор *Богдан Ступка* у ролі гетьмана Богдана Хмельницького. Від дорослих до малечі – всі дивились фільм і відчували гордість за рідного *Богдана Сильвестровича*, який відтоді став головним гетьманом українського екрану. Йому належать також ролі в історичному серіалі *«Чорна рада» Миколи Засєєва-Руденка (2000)* та фільмі *Юрія Ілленка «Молитва за гетьмана Мазепу» (2001)*.

У 2001-му в пресі з'явилося ім'я режисера, чий фільм став спочатку відомим закордоном, а потім в Україні. Це була ігрова короткометражка *«Тир» Тараса Томенка*, яку відмовився показувати Київський міжнародний кінофестиваль *«Молодість»*, але нагородили на *«Берлінале»*. Яскраве враження справляли документальні фільми *Олеся Саніна*, того ж року *«Гріх»* здобув *«Золоту медаль Люм'єрів»* у Москві, а його ігрова стрічка *«Мамай»* номінувалась на *«Оскар»*. Анімаційна десятихвилинка *Степана Коваля «Йшов трамвай №9»* здобула *«Срібного Ведмедя»* на *«Берлінале»*.

І так 2005 рік став для українського кінематографу невеличким, але тріумфом. Короткометражний документальний фільм *«Подорожні»* режисера *Ігоря Стрембіцького* став першою українською стрічкою – переможцем *Каннського кінофестивалю*.

Проте не тільки одним Каннським фестивалем жила Україна в 2005-му. За півроку, що минули, перемог здобуто немало. Наприклад, Міжнародний кінофестиваль у Клермон-Феррані, головний приз якого отримав фільм *«Проти сонця»* режисера *Валентина Васяновича*.

У 2006 році відбулася прем'єра першого українського трилеру *«Штольня»*, продюсер та оператор *Олексій Хорошко*, режисер *Любомир Кобильчук*. У 2008 році вийшов фільм *«Люзія страху»* українського кінорежисера за мотивами однойменного твору *Олександра Турчинова*. Того ж року у конкурсній програмі Міжнародного кінофестивалю у Роттердамі відбулася світова прем'єра *«Las Meninas»*, режисер *Ігор Подольчак*. Фільм брав участь у 27 міжнародних кінофестивалях.

Варто згадати і українського режисера та сценариста *Оксану Байрак*, яка створила більше 18-ти кінофільмів, останні з яких *«Чоловіча інтуїція»* (2007), *«Кардіограма любові»* (2008), *«Це я»* (2009), що стали популярними через підняття актуальної життєвої проблематики.

Вагомий внесок в українську кінематографію внесли фільми, які претендували на премію *«Оскар»* у 2012 році. Головними претендентами стали дві стрічки – *«Будинок з башточкою»* *Єви Нейман* та *«Той, хто пройшов крізь вогонь»* *Михайла Ілленка*. Фільм *«Будинок з башточкою»* отримав головний приз конкурсної програми *«Від Сходу до Заходу»* на 47-му Міжнародному кінофестивалі у Карлових Варах. Кінорежисер *Михайло Ілленко*, в свою чергу, називає перемогу українського кіно на фестивалі «додатковим аргументом у реанімації кінематографа». Він зауважив, що ця ситуація парадоксальна, адже українські фільми, які отримують визнання на міжнародних кінофестивалях, на Батьківщині практично нікому не відомі.

Тож, говорячи про світове кіно, маємо усвідомлювати, що українське кіно є частиною світового мозаїчного панно. Воно має притаманні йому характеристики та ознаки, які вирізняють його як специфічний феномен, і разом з тим українське кіно відображає тенденції світового.

РОЗДІЛ 2

Фільми «Поводир» і «Плем'я» як крок до ренесансу українського кінематографу

2.1. Історія створення

Історія, як узагальнена колективна пам'ять, завжди посідала вагоме місце в суспільній свідомості. У попередні епохи цей далекий відгомін долинав переважно зі сторінок романів і хронік, з оперних і театральних сцен, музичних творів і полотен живопису. У ХХ столітті виникла екраноцентричність історії. І вже в перші роки розвитку кінематографу історична тема стала однією із провідних – свідчень цьому в світовому кіно безліч [8, 191].

Історичний фільм – жанр місткий і дещо розпливчастий. Ознакою його є не тільки сюжет, а й відповідні до зображуваної епохи костюми й матеріальне середовище. Рівень історичності, цінності з погляду відтворення на екрані історичної доби залежить від завдання, яке ставлять перед собою автори. Наприклад, через колізії історії можна заявити актуальні проблеми сучасності.

Деякою мірою, схоже завдання поставив перед собою режисер та сценарист фільму *«Поводир» Олесь Санін*. Ідея створення цієї стрічки виникла ще у 2003 році, коли митець перебував у Голлівуді, де представляв свій фільм *«Мамай»*, котрий був номінований на *«Оскар»*. Перебуваючи там, митець був запрошений на зустріч з великим американським актором, володарем *«Оскара»*, українцем, справжнє ім'я якого було *Володимир Палагнюк*. *Джек Пеланс* тоді дуже зацікавився творчістю *Саніна* і попросив розказати йому про творчі плани, показати можливі сценарії – він хотів знятися в українському фільмі. Але все, що *Санін* йому показував, *Пелансу* не сподобалося та він сказав режисерові: «Ти повинен зняти щось особливе, таке, що допомогло б світові зрозуміти хто такі українці та що таке Україна!». Більшість людей, які знають історію народження фільму, думають, що *Джек Пеланс* хотів знятися у ролі кобзаря, але це не так. *Пеланс* повинен був зіграти роль американського хлопчика *Пітера Шемрока*, але вже у зрілому віці. Він повинен був стати тим, хто б розказав це людям з екрана. У зв'язку з фінансовими та політичними труднощами, зйомки фільму затягнулися на 8 років.

На жаль, *Джека Пеланса* не стало ще до початку зйомок. *Санін* не захотів його ніким замінити – тому сценарій трошки змінився.

Маючи літературний сценарій (основу художнього фільму), митець запросив *Ірену Роздобудько*, яку вважав фантастичним експертом жіночих історій. Саме вона допомогла знайти і зрозуміти жіночу долю в цьому фільмі.

При написанні сценарію режисер також звертався до *Пола Волянські* – американського сценариста українського походження. Він допоміг довести цю історію до індустріального варіанту, який мусіли б побачити мільйони людей.

Втім останньою стала версія *Олександра Ірванця*, котрий багато працював для театру, проте досвід роботи у кіно був перший. За три місяці їм вдалося удосконалити повнометражний сценарій 120-хвилинного фільму.

Завдяки роботі численних талановитих сценаристів фільм дотриманий цілком у голлівудських правилах, усі персонажі чітко окреслені: якщо тут є злодій, то він злодій до кінця, без варіантів і без промінця людяності в душі, якщо герой – то також до кінця: він перемагає ворогів силою духу та людяністю.

Проте режисер і сценарист фільму «*Плем'я*» *Мирослав Слабошпицький* довів, що навіть без допомоги інших досвідчених сценаристів можливо зробити доволі цікавий фільм, що став сенсацією тогорічних Канн.

Свій проект митець задумав як експеримент у царині кіномови. Сценарій фільму було розроблено за підтримки фонду *Губерта Белса (Hubert Bals Fund)* Роттердамського міжнародного кінофестивалю. Однак задум цієї стрічки з'явився завдяки короткометражному фільму «*Глухота*», де знімалися справжні глухонімі актори. Кінокартина була представлена у конкурсі на Берлінському фестивалі, на фестивалі в Роттердамі. І тоді у режисера виникла ідея зняти повнометражний фільм.

Мирослав Слабошпицький безжально занурює глядача в огидний та жорстокий світ. Багатьох пещених європейців, які не звикли до подібних реалій, взагалі пройняло до кісток. Митець не скупився. Задіяв всю «важку артилерію». У фільмі представлено і безмірне насилля, і еротичні сцени на грані фолу, і

фізіологічні випорожнення, а ще – фесрична сцена підпільного аборту, яку режисер «смакував» кілька хвилин [16].

У відображені мови, в якому слова начебто звільнилися від оманливих нашарувань і стали абсолютно буквальними, обертається антиутопією. Спілкування зводиться до наказового способу: «роздягайся», «тримай», «іди сюди», «іди геть», «бий», «пий», «лягай». Єдиний за весь фільм аргументований діалог, щойно розпочавшись, перепиняється насильством. Фільм показує, що цілковите зникнення ідеологічного виміру мови може призвести не до соціального звільнення, а до панування жорстокості [18].

2.2. Робота знімальних груп

«Режисер за своєю професією грішний перед групою. Він виходить і розказує, який він герой, а це не так. Режисера можна порівняти з диригентом: сам не грає, тільки направляє. Є ще такий секрет: кіно знімає насправді не режисер, а оператор. Він перший бачить. Якщо помилиться він, то провалиться робота решти. Мені поталанило в житті, адже маю найближчого друга, соратника, мого брата – Сергія Михальчука. Він узявся за важчу професію, яку треба дуже довго освоювати», – говорить *Олесь Санін* [12].

Сергій Михальчук – найтитолованіший європейський кінооператор, знімає дуже багато за кордоном. «*Поводир*» став четвертим українським фільмом, який висуюють на «*Оскар*», де оператором є *Михальчук*.

Серед досить талановитих людей, які брали участь у створенні фільму є також художник-постановник *Сергій Якутович* – академік чотирьох академій мистецтв різних країн. Саме завдяки йому було створено спеціальний вагон. Зовні він був точною копією вантажних вагонів 1930-х років, а всередині – повноцінним знімальним павільйоном. Вагон було також обладнано спеціальною системою тросів і підвісів, яка дозволила виконати фізично важкий трюк і мала убезпечити актора від потрапляння під колеса потяга. Також, для зйомок у фільмі, зняли з постаменту і відреставрували «Трактор №4», випущений у перший день роботи Харківського тракторного заводу. Оціночна вартість цієї відреставрованої машини сягає понад мільйон доларів. Частина того, що неможливо було відтворити, знімальна група побудувала. Зокрема, повністю відбудували Харківський вокзал 1932-го року.

Для зйомок епізоду, де незрячих бандуристів везуть на смерть, волонтери власним коштом реконструювали 7 кілометрів вузькоколійної дороги біля міста Гайворон (найдовша вузькоколійка Європи).

Допомагали митцям і в плані кінотехніки. *Анатолій Кокуш* – унікальний чоловік, який робить певні пристрої для зйомок. Він лауреат двох Оскарів за технічні нововведення в кіно, що ще раз підкреслює «кінематографічність» українців.

Кінофільм – індивідуальний витвір мистецтва. Тож, для кожного фільму має бути своя технологія, не повторювана в точності для інших фільмів, що й відноситься до художньо-мистецького процесу.

Саме новаторство фільму *«Плем'я»* Мирослава Слабошпицького стало однією з причин вдалого фестивального старту стрічки. Фільм повністю знятий мовою жестів, без субтитрів та закадрового голосу. До українця таких сміливих експериментів у кіно не робив ніхто.

Найскладнішим для режисера після написання сценарію був підбір акторів серед непрофесіоналів. Шукали серед учнів, студентів спеціальних шкіл та інтернатів для глухих. Був оголошений кастинг із широкою рекламою. Режисер особисто відвідав кілька інтернатів для глухих (у Львові, Одесі, Донецьку). Відвідав прослуховування єдиного в Україні театру для глухих *«Райдуга»*, саме там і приглянулася йому *Яна Новікова* – головна героїня фільму.

Фільмування відбувалося в київській школі №186 Голосіївського р-ну Києва, в якій вчився *Слабошпицький*. Навпроти їхньої школи був інтернат для глухонімих, і гурти хлопчаків цих шкіл часто билися між собою. Ще тоді він зацікавився мовою жестів.

Операторська робота *Валентина Васяновича* водночас проста й цікава – дуже мало монтажних склейок і багато статичних планів. Камера найчастіше просто йде за головним героєм без зміни плану. Чим і досягається ефект документальності в художньому фільмі.

Взагалі, режисер оцінює знімальну групу як дружній, відповідальний одностайний колектив, який був одержимий мрією зробити класичний незвичайний фільм. Слабошпицький називає це своїм кіношним плем'ям.

2.3. Оцінка світовою спільнотою

«Найбільшим досягненням кінокартини є те, що цей фільм зможуть побачити незрячі, адже з допомогою спеціального радіопристрою вони матимуть змогу почути звукову доріжку», – наголосив режисер фільму *Олесь Санін* [13].

Вагомою ознакою успіху стали відгуки іноземців, які тепер розуміли чому українці стояли на Майдані, чому ми такі дивні люди, які в XXI ст. готові брати камінь, пляшку з запальною сумішшю і з дерев'яним щитом іти проти режиму, який нас не влаштовує.

«Фільм торкається чуттєвих струн і говорить про несправедливість, яку ми сьогодні переживаємо. Цей фільм актуальний, хоча в ньому йдеться про сталінський терор, ми сьогодні теж переживаємо агресію з боку Кремля. Тому цей фільм резонує в глядацьких емоціях», – сказала відомий кінокритик Лариса Брюховецька [20].

Окрім численних позитивних відгуків, фільм має й деякі нагороди, серед яких: Спеціальний диплом оператору *Сергію Михальчуку* за візуальне рішення фільму *«Поводир»*, *«Золотий Дюк»* в номінації *«Краща акторська робота»* *Станіславу Боклану*.

9 вересня 2014 року Український Оскарівський комітет оголосив, що цього року на здобуття премії *«Оскар»* Американської кіноакадемії в номінації *«Фільм іноземною мовою»* висуває від України драму *«Поводир»* *Олеся Саніна*. Всього у цьому відборі брали участь три українські стрічки: історична драма *«Поводир»*, експериментальний фільм *«Плем'я»* і дитячий музичний фільм *«Трубач»*.

Рішення Оскарівського комітету викликало бурхливу емоційну реакцію в українській кіноспільноті. Творча група *«Племені»* 11 вересня направила відкритого листа в Український Оскарівський комітет із проханням провести повторне голосування. Режисер фільму *Мирослав Слабошпицький* висловив недовіру членам комітету, а також звинуватив їх у необ'єктивності.

9 грудня 2014 року Американська кіноакадемія оприлюднила короткий список премії *«Оскар»* в категорії *«Найкращий фільм іноземною мовою»*.

Висунутий Україною фільм *«Поводир»* не потрапив до зазначеного переліку з дев'яти стрічок.

Хоча жоден з фільмів не й потрапив до списку премії *«Оскар»*, однак *«Плем'я»* стало сенсацією тогорічних Канн. Повнометражний дебют українця став найобговорюванішою прем'єрою серед фестивального бомонду.

За оцінкою *«Forbes»* (2015), *Мирослав Слабошпицький* входить у десятку кращих кінорежисерів України, посідає друге місце після *Кіри Муратової*. А видання *«Rolling Stone»* назвало *«Плем'я»* найпотужнішою стрічкою 2014 року за рівнем впливу на глядача.

На кінець червня 2015 р. фільм отримав 40 призів та інших нагород міжнародних фестивалів, серед яких найпрестижніший приз *«Європейське відкриття»* (вважається європейським Оскаром) Європейської кіноакадемії за кращий дебютний повнометражний фільм. А далі – три призи конкурсної програми *«Тиждень критики»* в Каннах (2014), зокрема, гран-прі.

В Україні, згідно з указом Президента Петра Порошенка, Державну премію України імені Олександра Довженка присуджено авторові сценарію, режисерові-постановнику *Мирославу Слабошпицькому* і оператору-постановнику *Валентину Васяновичу* – «За видатний внесок у розвиток українського кіномистецтва».

Видання *«The Film Stage»* за інноваційністю мови порівняло фільм *Мирослава Слабошпицького* з *«Хрещеним батьком»* *Френсіса Фордзі Копполи*. Журнал *«AnOther Magazine»* зарахував стрічку до головних революційних фільмів за всю історію кіно. Одне з найвідоміших видань світу *«New York Times»* інформує своїх читачів про фільм як сенсацію на найпрестижніших міжнародних фестивалях і відзначає той факт, що фільм без субтитрів, але його можуть розуміти в будь-якій країні.

Американський режисер *Даррен Арановські* сказав: «Світ кінематографа існував до *«Племіні»* і буде існувати після нього. Але він вже ніколи не буде таким, як раніше». Ймовірно, це і є визнання революційного перевороту в кіно.

ВИСНОВКИ

Саме кіно дозволяє нам, простим глядачам, поринути у новий незвіданий світ – світ фантазій, історій та мрій. Сьогодні навіть важко уявити життя без кіно. А українське кіно – це особливі кінострічки. Вони зняті на Батьківщині, в них проглядається історія нашого народу, сяють українські кінозірки, творять українські режисери. Це наша гордість і наша надія.

Фільм, як усім відомо, починає своє життя не тоді, коли його знято і змонтовано, а коли він зустрічається зі своїм глядачем. Якби в наш час глядач і фільм рухались назустріч один одному, не було б проблем. Але вони рухаються паралельно.

Однак, останнім часом надія на нашого глядача з'явилася. Кінотеатри, у яких демонструються ті самі «круті» бойовики, спорожніли. Публіка хоче бачити своїх акторів, творчість своїх митців. Доказом цього стала стрічка Олеся Саніна «Поводир», що за перший вік-енд прокату в Україні переглянуло 94 754 глядачів.

Не менше українську та світову публіку вразила стрічка Мирослава Слабошпицького «Плем'я». На сьогодні понад 40 країн демонструють цей фільм.

Завдяки цим фільмам ми з упевненістю можемо сказати, що український кінематограф досяг нового рівня, адже тепер навіть сліпі та глухі люди зможуть відчувати себе повноцінними членами суспільства.

Перший – песимістичний і похмурий артхауз, інший – хоч і сумний, проте оптимістичний, в одному – безжальна критика українського суспільства, в іншому – оспівування героїзму нашого народу, в одному сучасність, в іншому історія. Ці фільми абсолютно різні, однак їхня поява дала нам надію на те, що українське кіно житиме, йому тільки потрібні енергійні люди і сміливі ідеї. Творчих людей не бракує, але мало тих, хто переймався б не тільки власними проблемами, а й долею країни.

Тож долучаймося до якісного кіно, до фільмів, які не піддаються старінню і впливають на нас, стимулюючи мислення і викликаючи емоції. І насамкінець, побажання нам усім: нехай частіше з'являються нові українські фільми, які з часом можна буде назвати класикою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. А. Роміцин. Українське Радянське Кіномистецтво (1941-1954) / К.: видавництво «АН УРСР». – 1959.
2. А. Жукова, Г. В. Жуков. Українське Радянське Кіномистецтво (1930-1941) / – К.: видавництво «АН УРСР» – 1959.
3. Б. Коноплев. Основы фильмопроизводства: Учеб. пособие для киновузов. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Искусство. – 1988.
4. І. Корнієнко. Півстоліття Українського Радянського кіно / – К.: видавництво «Мистецтво» – 1969.
5. І. Корнієнко. Українське Радянське Кіномистецтво (1917-1929) / – К.: видавництво «АН УРСР» – 1959.
6. Л. Брюховецька. Кіномистецтво: навч. посіб. / Лариса Брюховецька. – К.: видавництво «Логос». – 2011.
7. Л. Брюховецька. Приховані фільми. Українське кіно 1990-х / – К.: видавництво «АртЕк». – 2003.
8. Українське кіно від 1960-х до сьогодні. Проблема виживання. Зб. Ст. / Упоряд. Л. Брюховецька. – К.: видавництво «Задруга» – 2010.
9. Журнал / Кінотеатр 5.(73) / – К. – 2007.
10. Журнал / Кінотеатр 3.(89) / – К. – 2010.
11. Газета / Літературна Україна. № 11 (5590), 2015.
12. Поводир [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://povodyr.com>.
13. Розстріляне Відродження – Поводир [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://inlovemag.com/executed-renaissance-povodyr-the-guide/?lang=ua>.
14. У Луцьку показали фільм, номінований на «Оскар»: [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://www.volynnews.com/news/society/u-lutsku-pokazaly-ukrayinskyu-film-nominovanyu-na-oskar/>
15. «Плем'я». Жерсть без слів: [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://tsn.ua/blogi/themes/cinema/plem-ya-zherst-bez-sliv-368003.html>

16. Творці стрічки “Плем’я” отримали державну премію Довженка [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://litakcent.com/2015/09/11/tvorci-strichky-plemja-otrymaly-derzhavnu-premiju-dovzhenka/>
17. Тріумфальна хода планетою фільму «Плем’я» Мирослава Слабошпицького [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://www.chasipodii.net/article/15436/>
18. Українське кіно: вчора і сьогодні [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://ridna-ukraina.com.ua/page2/>
19. Здобутки українського кінематографу – від «відлиги» до сучасності [Електронний ресурс]-Режим доступу: <http://www.hetman.tv/nomera/2012/2012-4-45/kino.html>
20. Кого Україна відправляє на Оскар [Електронний ресурс]-Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2014/09/140918_zsh_oscar_ukraine